

Filmajánló: Eljövendő szép napok

A mikor másnapi órájára készül a tanár, az erkölcsi kérdésekre való ráfigyelés – a tanóra rövidre szabott (bár olykor végeláthatatlanul hosszúnak érzett) idejével sáfárkodó pedagógus számára – minden bizonyon nem szerepel kiemelt helyen. Igaz ez minden olyan esetben, amikor nem kimondottan a moralitás különféle vonatkozásaira épülő tantárgyat tanít, viszont megtörténhet az is, hogy az adott leckét is szem előtt tartva helyénvalónak érzi, hogy erkölcsi célzatú kitérőket, kikacsintásokat tegyen, hogy átbeszéljen, megbeszéljen. Vagyis: amennyiben a tanítás mellett a nevelést sem feleli, kihasználhatja a pár perces, aznapra tervezett munkájától némileg eltérő lehetőségeket is. Persze nem naponta, hiszen a tananyaggal haladni kell, és a jegyeket is gyarapítani. Ilyenkor bízunk abban a pedagógus, hogy tiszteletet kivívó magatartása, példamutató erkölcsi tartása mégiscsak valamelyest irányt mutat, és pótolja a szóbeli közlés hiányosságait. Meg persze reménykedik abban is, hogy valóban rendelkezik a szóban forgó kiállással, óráról órára, napról napra, és hogy a diákok képesek is ezt észrevenni. Bár előfordulnak bizonytalansági tényezők ezzel kapcsolatban, mégis tény, hogy a pedagógusnak gyakran kell állást foglalnia. Nem csupán a diákonak tesz fel kérdéseket, a válaszokat ő maga is keresi. Könyvek, filmek segítségével árnyalja a lehetőségeket, jó esetben a diákokkal közösen gondolkodva, beszélgetve, kitekintve más olvasmányokra, felidézve korábban látottakat, mindeközben nem elfelejtve a tananyag igényelte odafigyelést sem.

A tárgyalásra kerülő filmek, a *Hold* (Moon, angol, 2009) és a *Ne engedj el* (Never Let Me Go, 2010, angol-amerikai) alkalmasak és érdeemesek arra, akár egy leckét használva kiindulópontként, vagy egy bizonyos ponton kapcsolódó mondanivalót, hogy megismerjük és megismertessük tanítványainkkal is, segítve véleményformálásukat, közösen elgondolkozva a minden életkorban felvetődő nagy kérdéseken, mindazon, ami a társadalmi szerepvállalás és/vagy önmegvalósítás, egyediségünk, egyéniségünk, egyszeri és megismételhetetlen létezésünk hozadéka.

A *Hold* című filmben a létezés ideje egészen pontos: három esztendő csupán. Ez pedig a világra való eszméléstől a csendes pusztulás végórájáig tart. És felnőtt főhősről lévén szó, éppen itt rejtőzik a filmbeli csattanó, amely azonban nem szól akkorát: felváltható a fejlemények elárulásának a kockázata. A *Hold* esetében ugyanis nem a fokozódó feszültségen alapuló filmzárás a jellemző. A csattanó nem itt, hanem jóval korábban helyezkedik el, más irányba terelve a cselekményt, felülírva a korábbi viszony- és értékrendszert. Egy váratlan esemény miatt ugyanis fény derül a korábbi, mind a főszereplő, mind a néző számára ismeretlen, ijesztő, de mégis beletörődést igénylő tényekre. És csakhamar arra is ráeszmélünk, hogy már nem annyira a Holdon munkálkodó férfi történe-

te foglalja le gondolatainkat, mint inkább tulajdon, hasonlóképpen szűkre szabott életünk itt a Földön.

A bevezetőben természetesen sorakoznak az információk: a nem is olyan távoli jövőben járunk, az energiahiány a Földön az egekig szökött, de ugyanonnan érkezik a segítség is. A Hold biztosítja a földi életben maradáshoz szükséges héliumot. Sam Bell, az energiaszállítványokkal megbízott űrhajós magányos küldetését tölti ott fenn, a magasban. A vállalt három esztendő a végéhez közeledik, már csak két hét, és indulhat haza, hogy újból átölelje feleségét és lányát. De addig is végzi mindennapi rutinjait: ápolja emberi névre hallgató növényeit, az utolsó simításokat végzi makettházikóin, izmait acélozza a futópadon, kicikázik a fúrótornyokhoz, videóüzeneteket nézeget, beszélgetésbe elegyedik az ér-

zelemkijelzővel is felszerelt, a Kevin Spacey nyugodt hangján megszólaló, Gerty nevű számítógéppel. Egy napon azonban balesetet szenved, a betegágyon pedig már lehet, hogy nem is ő ébred fel.

A rendező, Duncan Jones, nem mellesleg David Bowie fia, saját ötletéből készítette számos díjjal kitüntetett első filmjét, és főszerepét kimondottan Sam Rockwellre írta. Negyven évvel az ember Holdra lépése után, 2009-ben mutatták be a legjelentősebb amerikai független filmek seregszemlájén, a Sundance Fesztiválon. Sokan a klasszikus sci-fi újjászületéseként ünnepelték, a *Hold* pedig rá is szolgált erre a dicséretre. A nagy elődök munkái előtti tiszteletadása ugyanis egyértelmű, úgy utal vissza rájuk, hogy olykor idézi őket, de nem másolja. Túlélő hőse nem digitálisan felturbózott űrlényekkel harcol sokmillió díszlet előtt, hanem önmagával küzd, amint teszik azt elődjei a *2001: Űrodüsszeia* vagy a *Solaris* jeleneteiben, de a *Sztalker*, a *Dűne* is ugyanúgy visszaköszön, mint a *Maj-*

mok bolygójának első megfilmesítése. A kortárs filmes alkotások közül viszont *A sziget* jelentkezik hasonló problémafelvetésre jóval akciódúsabb válasszal, az *Időbűnök* pedig hasonlóképpen az egyéniség elvesztésén tűnődik el.

A Jones-film sokatmondó egyszerűségére már a tömör cím is utal. Nincsenek is benne erőltetett fordulatok, zavaró vágások, nehezen követhető események, adott viszont az unalomig még nem feldolgozott téma, a tartalmas, kerek történet, amely mindvégig leköt, sőt fogva tart. Hiszen földi összefüggésekben számunkra is ismerős világról szól: mennyire vagyunk kibékülve önmagunkkal, mennyire tudunk megfelelni szűkebb, tágabb környezetünknek, mennyire hagyjuk, hogy a gépekhez hasonlóan programozzanak, vagy egyáltalán, képesek vagyunk-e még szabadon választani. Sam Bell a már-már puritán módon visszafogott díszletek (a szokatlanul rövid, mindössze harminchárom napig tartó forgatás alatt nem számítógépes trükköket, hanem a makettek, stúdióberendezéseket használtak) és a high-tech bármiféle finomságát nélkülöző eszközei között éli mindennapjait. A rendező az alacsony költségvetés ellenére – vagy éppen amiatt – különös hangulatú (a Clint Mansell által szerzett zene nem kis mértékben járul hozzá ehhez), aprólékos műgonddal berendezett világot épít fel, amelynek egyre több a lakója. A betegágyán felébredő űrhajós ugyanis idejekorán rájön arra, hogy a balesetet tulajdonképpen nem is ő szenvedte el, sőt hamarosan az is világossá válik, hogy nem ő az egyetlen Sam Bell a fedélzeten. A héliumot a Holdon kitermelő, majd azt a Földön hasznosító vállalat ugyanis klónozza a munkaerőt, szavatosságuk pedig három év után lejár. Így találkozunk olyan szokatlan helyzetekkel, hogy egyidejűleg két azonos kinézetű férfi jön-megy, pingpongozik, beszélget, vitatkozik, verseng és terveket sző. Alteredgójuk létezését látszólag rezignáltan fogadják, de azért még össze is barátkoznak, a három évnyi tapasztalattal rendelkező tanítgatja a nemrég ébredőt, ám annak a felfedezése, hogy az űrhajó gyomrában még szép számmal várnak sorsukra a hozzájuk hasonló Sam Bellek, egyáltalán nem deríti őket jókedvre.

Az eredeti Sam Bell kiléte világos ugyan, hiszen valamennyi klón magán hordozza arcvonásait, és felidézi emlékeit, de hogy ő mindebbe beleegyezett volna, azt már nem tudni, mint ahogyan jelenlegi tartózkodási helye is csupán találgatható. Jelenlétének hiánya látványosan bizonyítja, hogy minden és mindenki pótolható, legyen szó akár társadalmi, akár magánéleti vonatkozásokról.

Noha a film nem napjainkban, hanem a jövőben játszódik, mégis egyértelmű, hogy saját hétköznapjainkról szól, a nem ritkán monotonná váló munkáról, a vágyról, hogy egyszeri és megismételhetetlen lényünket becsüljék meg a körülöttünk élők. Ugyanakkor a steril környezet és a funkcionális berendezések ellenére az alkotási vágy, a külvilág átalakításának örök emberi kihívása is a felszínre jut. Sam Bell kitartóan és végeláthatalan türelemmel apró házakat fabrikál, makettvárost épít. Ily módon a nyugodt tempóban mesélgető kamaradrámában az önreflexió is ránk köszön: az emberi civilizációt kicsiben újratereztető űrhajós alakja párhuzamba állítható a jeleneteket kialakító filmesekkel, akik a valóságot sűrített formában viszik vászonra.

Mindeközben önnön egyszerűségünk és megismételhetetlenségünk illúziója is szertefoszlik. Egyértelművé válik, hogy a technikai fejlődésnek maga az ember a legnagyobb

vesztése, egyszer használatos alkatrészként való létezése immár nem a jövő hozadéka. Az sem megy már újdonságszámba, hogy a mesterséges világ egész sor emberi szerepkört készül átvenni: a hétköznapjait rutinosan, egykedvűen megélt ember helyett a számítógép érzelmkifejezője működik folyamatosan, ezért sorjáznak képernyőjén a hangulatjelek. (Ma már ez kinek lenne ismeretlen?). A film megtekintése után mégsem maradunk rossz érzéssel, sőt bizonyára több diák is akad, aki reggelente, Sam Bellhez hasonlóan szívesen hallgatja ébresztő gyanánt Chesney Hawkes optimista slágerét: „I am the one and only...”, hiszen soha nem árt egy kis biztatás.

A *Hold* története kerek, lezárt, de a nyitott vég lehetőségét sem hagyja ki, hisz nem csupán egyetlen főszereplő sorsáról tudósít. Igen izgalmas

a nézői elvárásokkal való játék: megkedveljük a főhóst, szánjuk sorsát, nehéz szívvel követjük leépülését, de az újonnan érkezőt, a még ereje teljében levőt sem tudjuk rossz fényben látni, rá csupán negatív szereplőként tekinteni, annál is inkább, mivel kívül-belül egyformák. És minden bizonnyal ugyanígy lenne a soron következőkkel is, hiszen a különbség közöttük nem jellembeli: ezt a különbséget az átélt három évnek csak az egyikük vállára nehezdedő, magányos gyötrelme biztosítja. A film így éri el azt is, hogy nem csupán a főszereplő története válik izgalmassá, hanem az egész helyzet: amelyben ő él, mi is élünk. Hiszen hiába gondoljuk azt, hogy két lábbal szilárdan állunk a Földön, olykor mégis valamennyien a Holdon járunk.

A *Ne engedj el* már jóval nehezebben nevezhető sci-finek, mint a *Hold*, holott problémafelvetése hasonló. A bemutatott történet kiindulópontja sem napjaink technikai adottságait tükrözi, noha lehetőségek szintjén ez is jelen van. Ráadásul nem is a jövőben járunk, hanem a közelmúlt Angliájában. Bentlakásos iskolában, ahogyan annyiszor

megtettük már, könyvekben, filmekben egyaránt. A szabályok szigorúak, a tanárok távolságtartóak, a gyermekek szófogadóak. Ez nem a lázadás filmje, a legkevésbé sem az. Pedig megszokhattuk, hogy a hasonló környezetben élők előbb-utóbb szembefordulnak a tanáraikkal, diáktársaikkal, a hierarchiával, az elvárásokkal, felállnak az asztalra, kiszöknek a falakon túlra, eloldalognak füstölni az épület mögé, átsurrannak éjjel egymás szobájába, majd pedig akad közöttük, aki tehetségével, egyéniségével tűnik ki a tömegből. A filmben minden adott, hogy a fentiekhez hasonló történettel ismerkedjünk meg, de a kisdiaókkal egyidőben számunkra is lehull a lepel: itt egészen másról lesz szó. Egy tanárnő világosít fel minket is, őket is, majd rögtön útilapu kerül a talpára. A bejelentés ugyanis nagyot üt: az iskolába járók, az órákat szorgalmasan látogatók, a festézzel ismerkedők, a testnevelésben jeleskedők nem mások, mint klónok, tenyésztett egyedek, akiknek idejük behatárolt: a felnőtté válás küszöbére érve át kell adniuk szerveiket a rászorulóknak. Van, aki a második, harmadik, de olyan is akad, aki már az első adományozásnál életét veszti, és ez számukra természetes: sorsuk ezzel bevégeztetett.

Az egészséges életmódra fordított túlzott figyelem így már tökéletesen érthető, az viszont kevésbé, hogy az iskolából kikerülve miért nem lépnek a maguk útjára, miért nem menekülnek a rájuk váró végzet és a „nemes” feladat elől. Ők ugyanis békésen várnak a sorsukra, egymást terelik a vágóhídra, nem lázadnak, és nem mondanak ellent. És éppen ez adja a jelenetek feszültségét, a valóságra utaló vonatkozásokat. Hiszen ők is közösségben élnek, szeretnek és félnek, barátkoznak és párra találnak, majd távoznak, amikor menniük kell. Az a tény, hogy az átlagos emberéletnél kevesebb az idejük, az összefüggések és párhuzamok látószögében nem jelent túl sokat. Hiszen ha jobban meggondoljuk, nem csupán ők élnek így: ezt az iskolát mi is kijárjuk.

A japán származású, Angliában élő Kazuo Ishiguro regényéből készült film gyönyörűen rögzített látványvilága és melankóliája éles ellentétben áll témájával. Ez pedig állandó feszültségforrásként is ragyogóan működik, hiszen nehezen hihető, hogy az ősz színeiben pompázó alkotás valójában a technológia, szenttelen gépek és steril gyógyászati eszközök uralta tudományos-fantasztikum birodalma. Utóbbiak ugyanis mind-mind a háttérbe vonulnak, ahol már nem feltűnőek, hatásukat viszont mindvégig érezni. Az emberi élet jellemzői uralják a vásznat: a vágyak, a lehetőségek, az érzelmek, a megbánások és megbánások. A barátság és a szerelem, annak a fájdalma, hogy a rövidre szabott időt mégsem sikerült megnyugtatóan kihasználni, hogy a figyelem túlságosan megszűnt, és már nincsen visszaút. Mindezt három fiatal sorsán keresztül követhetjük nyomon: az egy fiú, két lány felállás természetesen hoz magával bonyodalmakat, a sorstudat azonossága viszont összekovácsolja őket. A főszereplő, a Carey Mulligan alakította Kathy H. egyben a történet narrátora is, jórészt barátnőjéről (Keira Knightley) és szerelméről (Andrew Garfield) mesél, keresve életük adományozáson túlmutató értelmét. A filmtörténet klasszikus korszakát felidéző angol színésznő, Charlotte Rampling feltűnéssel egy másik kérdés is felbukkan: létezik-e a mesterségesen létrehozott testeknek lelke? Nem mintha ez a kérdés a válasszal együtt számítana is valamit, esetleg útját állná a kiszolgáltatottságnak. Sőt a hasonló vizsgálódások még a kísérleti állatok jelképét is a fi-

atalokra aggatják. Hiszen kiderül, hogy mindaz, ami annak idején még az iskolában történt, a testi egészség fenntartásán túl e kérdés megválaszolását is célozta.

A vérlázító igazságtalanságokat azonban jóval inkább a nézők érzik, semmint a történet részesei. Nem nyílik ki a bicska a zsebükben, nem vonják kétségbe áldozathozataluk jogosságát, szükségszerűségét. Az első percektől végigvonuló melankolikus hangulat mintegy előrejelzi az események csendes lefolyását. A történet a három központi szereplőre összpontosít, a körülöttük levő világból éppen csak benyomásokat kapunk, így válik egyértelművé: hozzájuk hasonlóan mi, a nézők is foglyai vagyunk a társadalmi meghatározottságoknak, szabályszerűségeknek. A korábban videoklip-készítőként nevet szerző rendező, Mark Romanek, nem oldozza fel a nézőt, az elgondolkodás esélyét viszont felkínálja. Végző soron a *Ne engedj el* hasonló problémakört hív életre, mint a *Hold*. A közösségi szerepvállalás és az egyéni boldogulás lehetőségei látszólag kizárják egymást, bár a csendes elmúlás rezignált elfogadása a *Ne engedj el* záróképeiben, valamint a szubjektív nézőpont őszintesége ennek ellentmond: a mesterségesen megteremtettek megnyugvashoz és életcélhoz jutnak a szerv-adományozással. Innen nézve már a megbékélés oldja a szomorúságot, az előre megírt és beteljesítendő sors egyértelműsége megkönnyíti a rövidre szabott életek aggodalmát. Ők nem hoznak döntéseket, Sam Bell viszont igen. Osztályfőnöki órák vagy délutáni foglalkozások keretében érdemes elbeszélgetni tanítványainkkal minderről, és pedagógusként önmagunkat is szembesíteni a közösségi lét kihívásaival. Hiszen sokszor úgy kell előtérben lennünk, óránként, naponta, hetente úgy kell kiállnunk mások elé, hogy a háttérben szeretnénk maradni. Vagy éppen fordítva: rá kell éreznünk, hogy mikor kell hallgatni, mikor kell csendben maradni. A pedagógusi szerepvállalással jár az is, hogy ne csupán a tananyagot, hanem többek között az életkor hozta tapasztalatot is eljuttassuk a katedrán túlra. Ehhez nyújtanak segítséget az ajánlott filmek, hiszen alkalmat adnak arra is, hogy tanítványainkkal közösen gondolkozzunk el a nevelés, a felnőtté válás felelősségén. Azon például, hogy mi lett volna, ha a *Hold* magára maradt úrhajósa megelégszik az emlékeivel és a három évvel. Vagy ha a *Ne engedj el* kisdíákjai nem egy világtól elzárt bentlakásos iskolába jártak volna, ha nagyobb tapasztalatuk lett volna az életről, ha jóval több őszinteséget részesültek volna a tanároktól, ha sok-sok merészség lett volna a tarsolyukban.

Forrás:

<http://www.portalultautv.ro/luna-moon-2009/>

<http://www.calitatehd.com/2015/08/never-let-me-go-2010-online-subtitrat-hd-720p.html>